

Handlingsplan for Osloskolen, elever med stort læringspotensial (revidert versjon vår 2024)

Innhold

1	Bakgrunn	2
1.1	Oppdragsbrevet «Elever med stort læringspotensial»	2
2	Forankring og relevans	2
2.1	Opplæringsloven om tilpasset opplæring	3
2.2	Kunnskapsløftet 2020 (LK20).....	3
2.3	NOU 2016:14.....	4
2.4	Meld.St.6 (2019-2020).....	4
2.5	Hammersborgerklæringen.....	4
3	Bakgrunn for valg av tiltak i handlingsplanen	5
3.1	Behov for mer kunnskap om elevene	5
3.2	Behov for støtte til tilrettelegging	6
3.3	Materiell og ressurser	6
4	Eksisterende tilbud som omfatter elever med stort læringspotensial	7
5	Beskrivelse av mål og tiltak i handlingsplanen	9
1)	Etablere et langsiktig samarbeid mellom UDE og relevante fagmiljøer.....	9
2)	Utarbeide veiledningsmateriell og ressurser	10
3)	Tilby kompetanseutvikling for alle skoler	11
4)	Ivareta kompetanseheving og tverrfaglig samarbeid internt i Utdanningsetaten.....	11
6	Handlingsrommet i LK20 for pedagogisk og organisatorisk differensiering	12
7	Utdypende beskrivelse av innholdet i ressursbanken	14
8	Litteraturliste	16
9	Vedlegg	19

1 Bakgrunn

1.1 Oppdragsbrevet «Elever med stort læringspotensial»

Denne handlingsplanen er en oppfølging av kunnskapsgrunnlaget Utdanningsetaten (UDE) utarbeidet som svar på oppdragsbrevet «Elever med stort læringspotensial» datert 22.02.2022. Handlingsplanen beskriver et langsiktig arbeid med kompetanseutvikling og støtte til skolenes arbeid med tilpasset opplæring for alle elever i Osloskolen. Tiltakene som beskrives i handlingsplanen gjennomføres i perioden 2023-2026, og arbeidet med noen av tiltakene er allerede satt i gang og i prosess.

På bakgrunn av innspill fra nytt byråd (UTD) i brev datert 05.02.2024, er det gjort en revisjon av handlingsplanen våren 2024. Endringene er gjort i tråd med Hammersborgerklæringen der tilpasset opplæring har en svært sentral plass.

I Hammersborgerklæringen brukes ord som reell tilpasset opplæring for alle elever og det vises blant annet til at alle barn og unge skal kunne realisere sitt potensial og se muligheter for seg selv og sitt liv. Hammersborgerklæringens intensjoner om en reell tilpasset opplæring for alle elever understreker flere steder at dette skal gjelde også elever med stort læringspotensial.

Målene og tiltakene som beskrives i dette dokumentet tar utgangspunkt i de opprinnelige hovedmålene i handlingsplanen basert på de identifiserte utfordringene som beskrives i Kunnskapsgrunnlaget:

1. Å etablere et langsiktig samarbeid mellom UDE og relevante fagmiljøer
2. Å utarbeide veiledningsmateriell og ressurser
3. Å tilby kompetanseutvikling til alle skoler
4. Å ivareta kompetanseheving og tverrfaglig samarbeid internt i Utdanningsetaten

Ved hjelp av følgende deler blir innholdet i den reviderte handlingsplanen konkretisert og utdypet:

- Del 2 beskriver handlingsplanens forankring i styringsdokumenter og lovverk.
- Del 3 beskriver bakgrunnen for valg av tiltak som er beskrevet ved hjelp av tre hovedutfordringer som er hentet fra Kunnskapsgrunnlaget.
- Del 4 beskriver allerede eksisterende tiltak for elever i Osloskolen.
- Del 5 beskriver tiltakene som skal bidra til at målene i handlingsplanen nås.
- Del 6 utdyper handlingsrommet som ligger i pedagogisk og organisatorisk differensiering.
- Del 7 gir en nærmere beskrivelse av innholdet i en ressursbank som skal være tilgjengelig for ansatte i skoler og barnehager.

2 Forankring og relevans

Tiltakene i den reviderte handlingsplanen bygger på føringer og anbefalinger fra

- Ny opplæringslov med virkning fra august 2024
- Kunnskapsløftet 2020 (LK 20)
- NOU 2016:14 *Mer å hente- Bedre læring for elever med stort læringspotensial*

- Meld. St. 6 (2019-2020) *Tett på - Tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*
- Hammersborgerklæringen

I tillegg til å se til relevante styringsdokumenter og regelverk i arbeidet med kunnskapsgrunnlaget og handlingsplanen, har UDE fått innspill fra relevante fagmiljøer. To sentrale bidragsyttere er Professor Ella Idsøe ved Naturfagsenteret og Safina de Klerk ved Oslo Vitensenter. Ella Idsøe har skrevet flere bøker om tilpasset opplæring for elever med stort læringspotensial og var medlem i Jøsandalutvalget som utarbeidet NOU2016:14 *Mer å hente. Bedre læring for elever med stort læringspotensial*. Safina de Klerk har lang erfaring fra feltet og har vært leder for Talentsenteret i realfag i Oslo.

I arbeidet med handlingsplanen har UDE også sett til erfaringer fra andre kommuner som har jobbet systematisk med dette over tid.

2.1 Opplæringsloven om tilpasset opplæring

I ny opplæringslov, gjeldende fra august 2024, understrekes det at skolen skal tilpasse opplæringen for *alle* elever. En språklig justering er gjort for å presisere at tilpasset opplæring også gjelder for elever med stort læringspotensial:

§ 11-1 Tilpassa opplæring

*Kommunen og fylkeskommunen skal sørge for at opplæringa er tilpassa, det vil seie at elevane får eit tilfredsstillande utbytte av opplæringa uavhengig av føresetnader, og at **alle skal få utnytta og utvikla evnene sine**. Lærebedrifta skal sørge for tilpassa opplæring for dei som har læretid i bedrift.*

Elever med stort læringspotensial har krav på tilpasninger slik at de får utbytte av undervisningen innenfor rammene av ordinær tilpasset opplæring, på lik linje med alle elever. Dette understrekes av Utdanningsdirektoratet:

Tilpasset opplæring innebærer også å tilrettelegge for elever med stort læringspotensial. Dette er elever som lærer raskere og kan tilegne seg mer kompleks kunnskap sammenlignet med jevnaldrende. Begrepet omfatter både de elevene som presterer på et høyt og avansert nivå, og de elevene som har et potensial for å gjøre det (Utdanningsdirektoratet, 2022).

Elevgruppen har rett til tilpasset opplæring, men ikke krav på individuelt tilrettelagt opplæring (spesialundervisning). Imidlertid kan elever med stort læringspotensial som har spesifikke tilleggsutfordringer eller lærevansker, ha behov for utredning fra pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) og eventuelt spesialundervisning. Disse elevene er ikke alltid lett å oppdage.

2.2 Kunnskapsløftet 2020 (LK20)

Læreplanens overordnet del 3.2 slår fast at tilpasset opplæring gjelder alle elever, og at den tilpassede opplæringen i størst mulig grad skal skje gjennom variasjon og tilpasninger til mangfoldet i elevgruppen innenfor fellesskapet. Videre understrekes det at alle elever skal få utbytte av opplæringen og at «skolen kan [...] tilpasse opplæringen gjennom arbeidsformer og pedagogiske metoder, bruk av læremidler, organisering, og i arbeidet med læringsmiljøet, læreplaner og vurdering.» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 18).

Utdanningsdirektoratet utdyper at læreplanene gir handlingsrom for tilpasset opplæring på ulike måter. Elevene skal nå de samme kompetansemålene, men dette kan gjøres på forskjellige måter, i ulikt tempo og på ulike nivå. I tillegg til at innholdet i læreplanene kan jobbes med på varierte måter, er det viktig at lærere tar utgangspunkt i elevenes forkunnskaper og hvordan de lærer når opplæringen planlegges. Det å bruke informasjon om elevene gjennom gode relasjoner og kjennskap til styrker og utfordringer, er en viktig del av arbeidet med tilpasset opplæring (Utdanningsdirektoratet, 2022).

2.3 NOU 2016:14

I NOU 2016:14 *Mer å hente- Bedre læring for elever med stort læringspotensial* ble det gitt klare anbefalinger til skoleeiere, skoleledere og lærere når det gjelder tiltak for å tilrettelegge bedre for elever med stort læringspotensial. Tiltakene og anbefalingene ble utarbeidet på bakgrunn av et behov for mer kunnskap om elevgruppen i norsk skole. Det anbefales at skoleeier tar ansvar for at skoler og PPT har kompetanse og ressurser til å identifisere elever med stort læringspotensial og tilpasse opplæringen for dem (NOU 2016:14, s. 92).

2.4 Meld.St.6 (2019-2020)

Alle barn har rett til tilpasset opplæring, til et miljø hvor de blir sett, forstått, utfordret og inkludert på tross av ulike forutsetninger og evner. I Meld. St. 6 (2019-2020), side 51 står det at: «Skolene har plikt til å gi tilpasset opplæring ut fra elevenes evner og forutsetninger. Det innebærer også å tilpasse tilbudet til elever med stort læringspotensial» (St.meld. nr. 6 (2019-2020)).

2.5 Hammersborgerklæringen

Tilpasset opplæring er en av flere viktige ambisjoner i Hammersborgerklæringen:

Oslo elever fortjener en kunnskapsskole med de beste lærerne, gode sosiale støttefunksjoner, gode skolebygg og tilpasset opplæring, slik at alle barn kan realisere sitt potensial og se muligheter for seg selv og sitt liv (Hammersborgerklæringen, 2023, s. 7).

Videre vektlegges det i Hammersborgerklæringen at «en god skole tar hensyn til at vi er forskjellige. Derfor skal alle elever få reell tilpasset opplæring.» (Hammersborgerklæringen, 2023, s. 8).

Det fremheves at «En god start på skolegangen er avgjørende for å lykkes senere i utdanningsløpet. Derfor er grunnskolens viktigste oppgave å gi alle elever de forutsetningene de trenger for å oppleve mestring og være motivert for videre læring. Byrådet vil sikre at alle elever får god tilpasset opplæring uansett forutsetninger og behov.» (Hammersborgerklæringen, 2023, s. 9).

Hammersborgerklæringens intensjoner støttes av nyere forskning som viser at mange elever med stort læringspotensial begynner å miste motivasjonen i grunnskoleårene, ettersom læringsmiljøet blir for lite stimulerende. Derfor er det viktig å tidlig identifisere elevene og iverksette tiltak som ivaretar deres læringsbehov (Koenderink og Hovinga, 2018).

I tillegg til et gjennomgående fokus på reell tilpasset opplæring for alle elever i Oslo vises det til et konkret tiltak:

- *Byrådet vil innføre flere talentsatsninger og sørge for at elever med stort læringspotensial kan velge forserte løp (Hammersborgerklæringen, 2023, s. 9)*

Hvordan UDE skal ivareta dette tiltaket er beskrevet i mål 3 og 4 under hovedmålet «1) Etablere et langsiktig samarbeid mellom UDE og relevante fagmiljøer» på s 11.

3 Bakgrunn for valg av tiltak i handlingsplanen

I kunnskapsgrunnlaget oversendt OVK 28.09.2022 ble det identifisert tre hovedutfordringer i Osloskolen:

1. Skolene har ikke nok kunnskap om hvem elevene som har stort læringspotensial er og hvordan de kan identifiseres.
2. Det er mangel på kunnskap blant lærere og skoleledere om at elevgruppen trenger mer tilpasset opplæring.
3. Det er behov for mer kunnskap om tilrettelegging i elevenes læringsmiljø både ved hjelp av pedagogisk og organisatorisk differensiering.

3.1 Behov for mer kunnskap om elevene

Til punkt 1, som omhandler mangel på kunnskap i skolene, ønsker UDE å utarbeide veiledningsmateriell med informasjon om elevgruppen. Videre vil UDE gjennomføre kompetanseheving for ansatte i skolene. Skolene har behov for kunnskap om hvem elevene med stort læringspotensial er, fordi disse ikke alltid presterer høyt faglig til tross for høy læringskapasitet. I tillegg er elevgruppen mangfoldig og kan ha tilleggsvansker, noe som ikke alltid er lett å identifisere. Først når forståelsen av hva som kjennetegner elevene er til stede, kan elevene bli identifisert, anerkjent og fulgt opp gjennom tilpasset opplæring.

Elever med stort læringspotensial uten tilleggsvansker, skal ivaretas innenfor ordinær tilpasset undervisning. Dersom eleven likevel ikke har utbytte av den tilpassede undervisningen, bør det vurderes om eleven skal henvises til PPT. Dette gjelder for eksempel dobbelteksjonelle elever som har én eller flere tilleggsvansker samtidig med at de har et stort læringspotensial.

PPT har som en del av sitt mandat å delta i skolenes ressursteam, der problemstillinger rundt elever med stort læringspotensial kan drøftes. PPT skal ha kompetanse til å gjenkjenne elever med stort læringspotensial, og til å kunne henvise skolen til relevante ressurser og støttmateriell. UDE ser det som viktig at også PPT får mer kunnskap om elevgruppen og har derfor beskrevet tiltak som omfatter kompetanseheving av ansatte i PPT i handlingsplanen.

3.2 Behov for støtte til tilrettelegging

Til punkt 2 som omhandler behovet for at lærere og skoleledere skal få mer kunnskap om tilpasset opplæring for elevgruppen, finnes det allerede en del støtte fra nasjonalt hold. Utdanningsdirektoratet har utarbeidet en kompetansepakke som skal bidra til økt anerkjennelse av elevgruppen, gi kunnskap om hvordan skolen kan identifisere elevene og se hvilket handlingsrom skolen har for å tilrettelegge opplæringen for elevene. Kompetansepakken er lite kjent og brukt i Osloskolen og det er behov for at denne gjøres mer kjent. Ett tiltak er å belyse innholdet i kompetansepakken og supplere den med ytterligere undervisningsmateriell og ressurser. Med kompetanseheving og ressursmateriell skal lærerne få støtte til å tilpasse undervisningen for elever med stort læringspotensial innenfor rammen av klassefelleskapet.

Noen av elevene har imidlertid behov for tilbud ut over den ordinære tilpassede opplæringen. Anslagsvis 2-5% av elever med stort læringspotensial har faglige kunnskaper og kompetansebehov ut over det læreren og skolen har mulighet til å tilby (Olsen 2020). Mangel på stimulering for elever med ekstraordinært læringspotensial setter dem i risiko for å utvikle sosiale og emosjonelle vansker, underytelse og drop-out (Børte et al., 2016, Neihart, 2021). Det kan derfor være aktuelt å gi flere elever tilbud gjennom talentsatsinger og sørge for at de kan velge forserte løp. Elever med ekstraordinært læringspotensial kan kunnskapsmessig ligge svært langt foran sine medelever innenfor ett eller flere fag og kan ha svært godt utbytte av å spesialisere seg innenfor enkeltområder på høyere nivå enn elever på egen alder (Idsøe, 2014) I tillegg etterspør disse elevene faglige samtaler og felleskap med elever som ligger på samme nivå og som kan engasjere dem i faglig interaksjon og utvikling (Olsen, 2020).

Talentsenter i realfag ble opprettet i 2016 for å gi et faglig tilbud i realfag til elever med stort læringspotensial (SLP), og var ett av tiltakene i Realfagsstrategien *Tett på realfag* (2015-2019) som ble lagt frem av Kunnskapsdepartementet høsten 2015. De første talentsentrene ble etablert ved fire av de regionale vitensentrene i Norge: Oslo vitensenter, Bergen vitensenter VilVite, Vitensenteret i Trondheim og Nordnorsk vitensenter i Tromsø. I forbindelse med statsbudsjettet for 2020 ble ordningen gjort permanent, og det ble opprettet et femte talentsenter ved Jærmuseet.

3.3 Materiell og ressurser

Til punkt 3 som handler om mer kunnskap om tilrettelegging ved hjelp av pedagogisk og organisatorisk differensiering, ønsker UDE å utarbeide en digital ressursbank. Ressursbanken vil være tilgjengelig for alle ansatte i Osloskolen, og skal inneholde informasjon om kartlegging av og kjennetegn ved elever med stort læringspotensial, anbefalinger om tilpasning av undervisning, og konkrete undervisningsressurser og praktiske eksempler. Ressursbanken skal være dynamisk, slik at det fortløpende kan legges til materiell. Materialet som utvikles kan også brukes i arbeidet med pedagogisk differensiering for alle elevene i klassen. Ressursbanken beskrives ytterligere i del 7 på bakgrunn av bestilling i brev fra UTD datert 05.02.2024.

4 Eksisterende tilbud som omfatter elever med stort læringspotensial

Det finnes få tilbud som har elever med stort læringspotensial som målgruppe. Det eksisterer imidlertid tilbud som retter seg mot elever som presterer godt i fag, og det ivaretar noen av elevene som har stort læringspotensial, men ikke alle. Elever som deltar på tilbudene for høytpresterende elever, har ikke nødvendigvis stort læringspotensial, men har det til felles at de ønsker større utfordringer i fag og for å utvikle ferdigheter.

I kunnskapsgrunnlaget fra 2022 forklares det hvordan elever med stort læringspotensial er en sammensatt gruppe, og at ikke alle elever med stort læringspotensial oppnår gode karakterer. Elever med stort læringspotensial som ikke har måloppnåelsen og de karakterene som kreves, vil ikke kunne delta i tilbud som kun har høytpresterende elever som målgruppe.

De fleste tilbudene som skisseres i tabellen under, retter seg mot høytpresterende elever. Se UDEs kunnskapsgrunnlag om elever med stort læringspotensial for utfyllende informasjon om tilbudene.

Tilbud	Beskrivelse	Skoleslag	Ansvar/utfører
Talentprogram Oslo Vitensenter og 5 filialer	Talentprogram på fire videregående skoler i tillegg til tilbudet på Talentsenteret. Utvidet med tilbud på en ungdomsskole fra skoleåret 2023/2024. Tilbudet har elever med stort/ekstraordinært læringspotensial som målgruppe, og gis til elever fra ungdomstrinn og videregående skole som trenger et tilbud utenfor klasserommet. Søknadsprosess.	Grunnskole Videregående skole	Oslo Vitensenter Bjerke vgs Haugenstua skole Hersleb vgs Persbråten vgs Bjørnholt vgs
UNG-ordningen	For elever som presterer høyt og som har forsert i matematikk og språkfag. Disse elevene kan ta et emne på Universitetet i Oslo. Elevene deltar sammen med studenter ved UiO.	Videregående skole	UiO
MAT1100U	Et eget emne i UNG-ordningen. Gjennomføres etter skoletid, over to semester, og i egen klasse. For elever som presterer høyt.	Videregående skole	UiO
Byomfattende forsert løp 1T og engelsk	For elever som presterer høyt.	Grunnskole Videregående skole	UDE
Talentprogrammer i ballett og musikk	Elever med særlig talent i ballett / musikk.	Grunnskole	UDE

Særskilt inntak til studiespes. Med toppidrett – ferdighetsbasert inntak	Elever med høye ambisjoner innen sin idrett.	Forsøksordning videregående skole. Endres til ordinært tilbud fra skoleåret 2025/2026.	UDE, seksjon for inntak videregående opplæring
International Baccalaurate (IB)	Søkbart for alle elever. Det er karakterbasert inntak i videregående skole.	Videregående skole	UDE

5 Beskrivelse av mål og tiltak i handlingsplanen

Målene og tiltakene som beskrives under, utgjør innholdet i handlingsplanen som gjennomføres i perioden 2023-2026. Handlingsplanen er inndelt i fire hovedområder på bakgrunn av bestilling fra byrådsavdelingen i «Svar - Oppdragsbrev - Elever med stort læringspotensial» datert 04.10.2022. Under hvert hovedområde konkretiseres innholdet ytterligere gjennom mål og tilhørende tiltak. Tiltakene har blitt ytterligere justert på bakgrunn av innholdet i Hammersborgerklæringen som omhandler talentsatsing og forsering.

1) Etablere et langsiktig samarbeid mellom UDE og relevante fagmiljøer

Formålet med et slikt samarbeid er at UDE kan jobbe forskningsbasert og sikre at arbeidet som gjøres blir godt forankret hos gode fagmiljøer med erfaring på feltet.

Det er behov for å opprette et langsiktig samarbeid med eksterne fagmiljøer og andre instanser som har kunnskap og erfaring med feltet, dette kan blant annet være Universitetet i Oslo (UiO) og Talentsenter i realfag ved Oslo Vitensenter, som UDE allerede har samarbeid med. Det kan også være samarbeid med og organisasjoner som Lykkelige barn, som er et nettverk for foreldre med barn med stort læringspotensial. Det vil også være naturlig å se til arbeid andre kommuner har gjort. UDE vil etablere en gruppe med fagpersoner som vil bidra inn i arbeidet med handlingsplanen og oppfølging av denne.

Mål 1 Sikre at kompetanseheving og øvrige tiltak er forskningsmessig forankret

UDE skal:

- Bestille utdypende kunnskapsgrunnlag og gi forskningsoppdrag ved behov, blant annet for å få mer kunnskap om hvordan best mulig ivareta elever med ekstraordinært læringspotensial gjennom både pedagogisk og organisatorisk differensiering
- Gjennomføre kompetanseheving for skoleledere, sosiallærere/rådgivere, lærere og PPT i samarbeid med eksterne fagmiljøer
- Utarbeide en ressursbank i samarbeid med fagmiljø, skoler og PPT
- Bistå i å opprette et videreutdanningstilbud om elever med stort læringspotensial ved UiO, og bidra til at dette tilbudet gjøres kjent for skolene når det er klart
- Fortløpende vurdere behov for andre tiltak som ikke er omfattet av handlingsplanen i dag.

Mål 2 Være oppdatert på kunnskap og tilbud som ivaretar elever med stort læringspotensial

UDE skal:

- Se til og vurdere veiledningsmateriell og ressurser som utvikles i andre kommuner og av andre fagmiljø
- Være oppdatert på nyere forskning om elever med stort læringspotensial

Mål 3 Sikre at flere elever får delta i Talentprogram i realfag og ivareta kompetanseheving av lærere ved filialskolene

UDE skal:

- Samarbeide med fagmiljø for videreføring og videreutvikling av tilbud med filialer for Talentsenter i realfag. Tilbudet finnes i dag på fire videregående skoler og en ungdomsskole i Oslo. Dette forutsetter at ny finansiering kommer på plass.
- Ivareta kompetanseheving til realfagslærere ved filialskolene ved at de hospiterer ved/i Talentsenterets undervisning og deltar i refleksjon og veiledning med fagpersoner fra Talentsenteret

Mål 4 Styrke talentsatsningstilbud i flere fag enn i realfag og sørge for at flere elever kan velge forserte løp

UDE skal:

- Gjennomføre en vurdering av behov og kostnader med tanke på å utarbeide nye talenttilbud
- Etablere kontakt med fagmiljøer som kan utvikle nye elevtilbud og talentsatsninger i samarbeid med UDE. Aktuelle fagområder kan være:
 - Programmering
 - Språkfag
 - Skriveverksted/forfatterkurs
 - Samfunnsfag
- Se erfaringer med forsering i Osloskolen i sammenheng med arbeidet med å utvide tilbudet om talentsatsing
- Vurdere å etablere tilbud om komprimert løp for elever i videregående skole

2) Utarbeide veiledningsmateriell og ressurser

Formålet med å utvikle veiledningsmateriell og ressurser (ressursbank) er å støtte skolene i å jobbe med tilpasset opplæring for elevgruppen.

UDE anbefaler at det utarbeides veiledningsmateriell om hvordan elevene og deres behov identifiseres, samt eksempler på hvordan opplæringen kan tilrettelegges på ulike måter. Veiledningsmateriellet skal utvikles i samarbeid med fagmiljøer og utarbeides med tanke på skolelederes og læreres behov, samt UDE og PPT. Materiellet kan knyttes til aktuelle ressurser som allerede eksisterer, som for eksempel Udirs kompetansepakke om elever med stort læringspotensial (udir.no). Veiledningsmateriell og ressurser må sees i sammenheng med arbeidet med kompetanseutvikling som planlegges for skolene og PPT.

Mål 1 Alle elever, inkludert elever med stort læringspotensial, skal oppleve en god overgang mellom barnehage og skole

UDE skal:

- Tilpasse og tilgjengeliggjøre informasjon (ressursbank) om barn/elever med stort læringspotensial til barnehager i Oslo
- Bidra til at barnehager, i samarbeid med barnet og foresatte, får anledning til å overføre informasjon til skole og AKS i tråd med *Oslostandard for samarbeid og sammenheng mellom barnehage, skole og AKS*

Mål 2 Ansatte ved skolene skal være godt rustet til å jobbe med tilpasset og inkluderende opplæring for alle elever, også elever med stort læringspotensial

UDE skal:

- Gjøre Udirs veileder og kompetansepakke om elever med stort læringspotensial bedre kjent for skolene
- Samarbeide med fagmiljø ved UiO, PPT og lærere/skoleledere for å utvikle en ressursbank for identifisering og oppfølging av elever med stort læringspotensial. Målgruppe vil være ansatte i skoler, AKS og PPT. Ressursbanken vil også være tilgjengelig for barnehager og inneholde informasjon og ressurser som også er relevant for ansatte i barnehagene

Det vises til del 7 for utdypende beskrivelse av innholdet i ressursbanken.

3) Tilby kompetanseutvikling for alle skoler

Formålet med å tilrettelegge for kompetanseutvikling for alle skoler er å styrke kunnskapen om elevgruppen i Osloskolen med mål om å gi alle elever en reell tilpasset opplæring.

Det er behov for en langsiktig kompetanseheving for alle skoler. UDE vil, i samarbeid med eksterne fagmiljøer, vurdere hvordan det kan etableres støttestrukturer som vil være en reell hjelp for skolene i møte med å tilrettelegge opplæringen for elever med stort læringspotensial

Mål 1 Styrke kunnskapen om elever med stort læringspotensial, og gi lærere og ledere tilgang til veiledning og støtte

UDE skal:

- Tilby kompetanseheving for alle ansatte i Osloskolen, særlig sosiallærere, rådgivere og pp-rådgivere, i form av kurs og samlinger
- Etablere nettverk for skoler som har behov for dette
- Sikre at temaet elever med stort læringspotensial inngår på *Oslo læreren – Introduksjonsprogram for nyutdannede lærere i Osloskolen*
- Gjennomføre kompetanseheving i nettverk for AKS-ledere i Osloskolen

4) Ivareta kompetanseheving og tverrfaglig samarbeid internt i

Utdanningsetaten

Formålet med kompetanseheving og samarbeid internt i UDE er å jobbe for en bedre og felles forståelse for hvordan skolene kan jobbe med å støtte denne elevgruppen på en god måte.

Det er nødvendig at alle ansatte i UDE, inkludert PPT som støtter og veileder skoler, har kunnskap om elevgruppen. Det må jobbes for å oppnå større felles forståelse for hva elevgruppen trenger med tanke på tilpasset opplæring. Det må også her etableres et formelt og langsiktig samarbeid mellom eksterne fagmiljøer og UDE.

Mål 1 Skape en bedre og felles forståelse i Utdanningsetaten for hvordan skolene kan jobbe med å identifisere og støtte elever med stort læringspotensial på en god måte

UDE skal:

- Videreføre og videreutvikle samarbeidet i faggruppen som ble etablert ved utarbeidelse av kunnskapsgrunnlag i 2022. Faggruppen består av ansatte fra flere avdelinger i UDA og PPT.
- Gjennomføre kompetanseheving på fagdager for PPT-rådgivere i Osloskolen. Kompetansehevingen vil knyttes både til identifisering av elever med stort læringspotensial og til elever som har tilleggsutfordringer (dobbelteksepsjonelle elever).
- Gjennomføre kompetanseheving for relevante fagpersoner i Utdanningsadministrasjonen

6 Handlingsrommet i LK20 for pedagogisk og organisatorisk differensiering

I brev fra byrådsavdelingen datert 05.02.2024 ble det etterspurt en tydeliggjøring av det handlingsrommet som ligger i pedagogisk og organisatorisk differensiering. I denne delen utdypes begrepene ytterligere.

Overordnet del i Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 og anbefalinger fra NOU 2016 om «Et fremragende læringsmiljø» viser til at det er et stort handlingsrom for differensiering i læreplanen. Kunnskapsgrunnlaget som UDA oversendte byråden 22.02.2022 viste også til dette. Det er vanlig å snakke om pedagogisk og organisatorisk differensiering som metoder for tilpasset opplæring (Idsøe, 2014; Imsen, 2016). En del forskning viser at god differensiering kan gi økt motivasjon og utvikling av skolefaglig kompetanse for alle elever (Konstantinou-Katzi, Tsolaki, Meletiou-Mavrotheris & Koutselini, 2013; Munro, 2012). Når den ordinære opplæringen er god og differensiert, virker det også positivt inn på spesialundervisningen (Haug, 2017; Nilsen, 2019).

Pedagogisk differensiering

Pedagogisk differensiering handler om at læreren tilpasser innholdet som undervises, undervisningsstrategiene, oppgaver og vurderingsformer til elevenes forutsetninger og det mangfoldet som er i klasserommet (Idsøe, 2014; Imsen, 2016). Elever med stort læringspotensial har behov for mer avansert og kompleks kunnskap, oppgaver som krever kritisk tenkning, logikk, kompleksitet og dybde (Tomlinson, 2017). Læreren kan ta utgangspunkt i elevenes forutsetninger og planlegge differensiert undervisning som responderer til alle elevenes behov, både for elever som trenger mer repetisjon og for elever som ønsker å gå mer i dybden (Idsøe, 2020). En norsk studie viste at elevene med stort læringspotensial som deltok i studien følte seg ekskluderte fra disse pedagogiske aspektene ved differensiering (Olsen mfl., 2016).

Organisatorisk differensiering

Organisatorisk differensiering innebærer å bryte opp den tradisjonelle rammen for klasseundervisning. Det kan foregå gjennom en-til-en-undervisning og smågrupper basert på faglig nivå, undervisning i grupper på tvers av klassetrinn, fleksibel gruppering eller kurstilbud ut fra elevenes interesser, undervisning på talentsentrene, ved universiteter og høyskoler osv. Forsering, som beskrives nedenfor, er en form for organisatorisk differensiering. Elever med stort og ekstraordinært læringspotensial kan ha behov for å bli gruppert med elever som har samme evnenivå i de fagene hvor de har mer avansert kunnskapsnivå enn jevnaldrende (Silverman, 2019).

Internasjonal forskning viser at når lærerne får kunnskap og kompetanse i bruk av differensieringsstrategier og tilpasninger for elever med stort læringspotensial, er det likevel mulig å inkludere disse barnas faglige og sosiale behov i det ordinære klasserommet (Nicholas, Skourdoumbis & Bradbury, 2024).

Eksempler på pedagogisk differensiering

a) Hensiktsmessig bruk av taksonomier

Ulike klassifiseringer av vanskelighetsgrader, såkalte taksonomier, kan være en støtte i arbeidet med å planlegge oppgaver på ulike nivåer og kan brukes i arbeidet med pedagogisk differensiering. Blooms taksonomi er et av flere eksempler på en taksonomi som kan brukes som et verktøy for differensiering av innhold, prosess og produkt.

b) Dybdelæring og tverrfaglighet

Flere faglærere kan i samarbeid planlegge at klassen/trinnet jobber med et felles prosjekt/tema parallelt i fagene i den samme perioden. Dette gir rom for å tilpasse grad av kompleksitet i lærestoffet og gode muligheter for dybdelæring og tilpasninger av tempo. Det er derfor veldig godt egnet som differensieringstiltak for alle elever, og gir spesielt elever med stort læringspotensial gode muligheter for å utfolde seg og ta i bruk sine styrker i læringsfellesskapet.

c) LIST – oppgaver

LIST - oppgaver (oppgaver med lav inngangsterskel og stor takhøyde) trekkes ofte frem som et godt eksempel på pedagogisk differensiering. LIST - oppgaver er laget slik at de utfordrer elevene uavhengig av hvilket faglig nivå de ligger på. En LIST-oppgave gir alle elever mulighet til å løse oppgaven og oppleve mestring. Samtidig gir oppgaven eleven rom for å jobbe mot utfordrende og avanserte problemløsninger med kreativ bruk av forskjellige løsningsstrategier. LIST-oppgaver gir også alle elevene mulighet til å vise det de kan, snarere enn det de ikke kan. Når takhøyden er stor, kan elevene ofte overraske læreren med hvor mye de forstår og behersker i faget (Utdanningsdirektoratet, 2021).

d) Bruk av læringskontrakter

Idsøe (2018) beskriver at en læringskontrakt kan være en hensiktsmessig strategi for å hjelpe lærere å utforme treffende differensieringstiltak for elever med stort læringspotensial. Læringskontrakter kan brukes i temaer som er veldig avanserte. Hensikten er å avklare og innramme tilpasninger for et gitt tema for en viss periode. Dessuten gir en læringskontrakt god anledning til å involvere eleven aktivt i læringsprosessen. Kontraktens innhold og form kan utformes og tilpasses individuelt, men den tar utgangspunkt i å konkretisere innhold, prosess og produkt.

Tiltakene ovenfor er spesielt egnet for elever med stort læringspotensial, men de trenger ikke å være forbeholdt kun denne elevgruppen. Tiltakene kjennetegner god undervisningspraksis med fokus på et differensiert klasserom der alle er inkludert, og den enkelte elevs styrker og behov blir sett og ivaretatt. Derfor kan disse tiltakene med stor fordel også brukes for andre elevgrupper, og hele klassen i all undervisning.

Eksempler på organisatorisk differensiering

a) Organisering i grupper i perioder eller deler av skoledagen (Oppl. § 8-2)

I rundskriv Udir-1-2023 «Fag- og timefordeling og tilbudsstruktur for Kunnskapsløftet», går det fram at skoleeier kan omdisponere inntil 25 prosent av timene som er fastsatt i det enkelte fag for enkeltelever, dersom dette fører til større sannsynlighet for bedre måloppnåelse i fagene samlet sett for en elev. Ordningen kan benyttes i hele grunnopplæringen, både for elever med lave og høye skoleprestasjoner. Omdisponeringen er ikke lov- eller forskriftsfestet. Vurderingen må gjøres på individuelt grunnlag, og er en administrativ beslutning som ikke krever at det fattes enkeltvedtak. Beslutningen krever samtykke fra elev/foresatte.

b) Forsering (akselerasjon)

Forsering vil si at eleven har en raskere progresjon i lærestoffet enn jevnaldrende elever, enten i enkelte fag eller for et helt trinn. Ved forsering av enkeltfag eller trinn må det foreligge en sakkyndig vurdering. Bant forseringsformer nevner vi:

- Fremskutt skolestart (Oppl. § 2-1, 3. ledd)
- Forsering av et trinn (Oppl. § 2-1, 4. ledd)
- Forsering av enkelte fag (Forskrift til oppl. § 1-15, 1.ledd)

I NOU 2016:14 presiseres det at når forsering av enkeltfag er vurdert som et riktig tiltak for en elev, krever dette at opplæringen blir tilrettelagt både pedagogisk og organisatorisk for eleven. Det presiseres også at når forsering av fag først er iverksatt for en elev, må skolen sikre at eleven ikke risikerer å få et stopp i forseringen i forbindelse med overganger mellom de ulike skolenivåene. Her er samarbeid mellom skoler helt avgjørende.

UDE vil også vise til Utdanningsdirektoratets kompetansepakke som inneholder moduler om pedagogisk og organisatorisk differensiering, der skolenes handlingsrom beskrives ytterligere (Utdanningsdirektoratet, 2020)

7 Utdypende beskrivelse av innholdet i ressursbanken

UDE har gjennomført kompetanseheving for skoler, både i nettverk og enkeltstående kursdager, siden 2016. Tilbakemeldinger fra deltakerne viser at det er behov for veiledningsmateriell og ressurser i arbeidet med å tilrettelegge godt for elever med stort læringspotensial.

Ved at lærere og skoleledere får god innsikt i hvem elevgruppen er, og hva som kjennetegner dem, ser vi at elevene identifiseres på et tidligere tidspunkt. Dette vil igjen føre til at opplæringen i større grad tilpasses elevenes faglige og sosiale behov. Det er viktig at skolene har tilgang til verktøy og ressurser som er forskningsbasert og kvalitetssikret for å kunne kartlegge og identifisere elever med stort læringspotensial.

God tilpasset opplæring for elever med stort læringspotensial er ikke forskjellig fra hva god tilpasset opplæring er for majoriteten av elevene man finner i et klasserom. Lærere etterspør en «verktøykasse» med didaktiske og pedagogiske ressurser som ivaretar bredden i

klasserommet samtidig som det lar elever med stort læringspotensial strekke seg faglig. Denne verktøykassen er det viktig at tilgjengeliggjøres i ressursbanken og suppleres med konkrete eksempler på undervisning, praksis og opplegg. På den måten får lærere støtte i hvordan de planlegger, bruker fellesskapende didaktikk og hvordan gode opplegg som ivaretar dette, kan utformes.

En sentral tilbakemelding lærere og andre ansatte gir i forbindelse med kurs og kompetansehevingstilbud om temaet elever med stort læringspotensial, er at de gjerne vil høre elevstemmen. Hvordan har elever med stort læringspotensial opplevd sin skolehverdag og skolegang, hva ønsker de læreren så og visste, hva gjorde læreren som fungerte godt for dem? Elevsamtaler vil derfor også være en aktuell ressurs. Elevenes egen stemme må komme tydelig fram, og kan sammen med resten av ressursene gi lærere et enda tydeligere bilde av elevgruppen, deres behov og «best practice» for dem.

- Konkrete eksempler på innhold:
 - Undervisningsopplegg som lærere kan bruke i egne klasserom
 - Eksempler på god organisatorisk differensiering
 - Eksempler «cross school collaboration»/kapasitetbygging i skolen og mellom skoler
- Korte filmer
 - Elevsamtaler der elever forteller hva som er god undervisning for dem
 - Filmer av klasseromssituasjoner og lærings situasjoner fra klasserom som praktiserer fellesskapende didaktikk og ivaretar elever med stort læringspotensial.
- Veiledningsmaterieill
 - Informasjon om elevgruppen
 - Kjennetegn
 - Skjemaer for og veiledning til identifisering av elever med SLP
 - Støtte til samarbeid med foresatte
 - Veiledning for god fellesskapende didaktikk
 - Didaktiske verktøy for differensiering
 - Didaktiske verktøy for utforskende og skapende undervisning
 - Veiledning for god vurderingspraksis av tverrfaglighet og utforskende undervisning
 - Hvordan sørge for gode overganger mellom trinn og skoler
- Henvisninger til annet støttematerieill, for eksempel Utdanningsdirektoratets veileder og kompetansepakke om elever med stort læringspotensial. Kompetansepakken synliggjør hvilket handlingsrom skolene har innenfor pedagogisk og organisatorisk differensiering, for eksempel 25%-regelen til omdisponering av timer.

8 Litteraturliste

- Børte, K., Lillejord, S. & Johansson, L. (2016). *Evnerike elever og elever med stort læringspotensial: En forskingsoppsummering*. Kunnskapssenter for Utdanning.
- Forskrift til opplæringslova (2006). *Forskrift til opplæringslova* (FOR-2006-06-23- 724). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724>
- Fullan, M. (Red.). (2010). *All systems go: The change imperative for whole system reform*. Corwin Press .
- Hammersborgerklæringen (2023). *Hammersborgerklæringen. Det politiske grunnlaget for et byråd utgått av Høyre og Venstre 2023-2027*. (24-10-2023). Oslo kommune. <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13493212-1698221205/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/Politikk/Byr%C3%A5det/Hammersborgerklaeringen%202023-2027.pdf>
- Haug, P. (2017). *Spesialundervisning. Innhold og funksjon*. Samlaget.
- Idsøe, E.C. (2014). *Elever med akademisk talent i skolen*. Cappelen Damm Akademisk.
- Idsøe, E.M.C. (2018). *Motivasjon og tilpasset opplæring for elever med stort læringspotensial*. Naturfag, 1/18, s. 20-24.
- Idsøe, E. C. (2020). *Differensiering i skolen. En praktisk bok om tilpasset opplæring*. Cappelen Damm Akademisk.
- Imsen, G. (2016). *Lærerens verden: innføring i generell didaktikk (5. utg.)*. Universitetsforlaget.
- Knutsen, B & Emstad, A.B. (2021). *Ledelse for en inkluderende skole - også for elever med et stort læringspotensial*. Fagbokforlaget.
- Koenderink, T. and F. Hovinga (2018), "Gifted Dropouts: How This Dutch Program Helps Struggling Students Get Back On Track", in Parenting for High Potential, National Association for Gifted Children. <https://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/download/>
- Konstantinou-Katzi, P., Tsolaki, E., Meletiou-Mavrotheris, M. & Koutselini, M. (2013). *Differentiation of teaching and learning mathematics: an action research study in tertiary education*. International Journal of Mathematical Education in Science and Technology, 44(3), 332–349.
- Kunnskapsdepartementet (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/>
- Munro, J. (2012). *Effective strategies for implementing differentiated instruction*. [online] Hentet fra http://research.acer.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1144&context=research_conference

- Neihart, M., (2021) *The Social and Emotional Development of Gifted Children: What Do We Know?* 2ed., Routledge Press, New York,
<https://doi.org/10.4324/9781003238928>
- Nicholas, M., Skourdoumbis, A., & Bradbury, O. (2024). *Meeting the Needs and Potentials of High-Ability, High-Performing, and Gifted Students via Differentiation*. Gifted Child Quarterly.
- Nilsen, S. (2019). *Lærereens kompetanse og elevenes læring i et inkluderende læringsmiljø*. I M. Harkestad og K. Skogen (Red.), *Læringspotensial*, Cappelen Damm AS.
- NOU 2016:14. (2016). *Mer å hente- Bedre læring for elever med stort læringspotensial*. Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, Informasjonsforvaltning.
- Olsen, M.H. (2020). *Tilpasset opplæring når elever har stort læringspotensial*. I M.H. Olsen og P. Haug, (Red.), *Tilpasset Opplæring*, 1st ed, Cappelen Damm Akademisk.
- Olsen, M. H., Mathisen, A. R. P. & Sjøblom, E. (2016). *Faglig inkludert? : fortellinger fra elever med ulik måloppnåelse* (1 utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Opplæringsloven (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (LOV-1998-07-17-61)*. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Oslo kommune. (u.å.). *Oslostandard for samarbeid og sammenheng mellom barnehage, skole og AKS*. Oslo kommune.
https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13368717-1589179724/Tjenester%20og%20tilbud/Barnehage/Kvalitet%20i%20barnehagen/For%20ansatte%20i%20barnehagene/Kvalitetsstandarder%20og%20veiledere/Samarbeid%20og%20sammenheng%20mellom%20barnehage%20og%20skole/Oslostandard%20bhq%20skole%20aks_endelig_mai2020.pdf
- Prop. 57 L (2022–2023) *Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak), Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)*. Kunnskapsdepartementet
- Roland, P., Øgård, M. og Hye, L. (red.), (2023), *Kapasitetsbygging i barnehage, skole og PPT. Profesjonelle lærende fellesskap, implementering og ledelse*. Cappelen Damm Akademisk.
- Silverman, L. (2019). *Hvorfor egalitære samfund har brug for særlig undervisning for høytbegavede børn*. Kognition og Pædagogik 2019 ;Volum 29.(111&112) s. 6-16. Dansk Psykologisk forlag.
- Stortingsforhandlinger. Meld. St. 6 (2019-2020) *Tett på - Tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*

Tomlinson, C. A. (2017). *How to Differentiate Instruction in Academically Diverse Classrooms*. Alexandria VA: ASCD

Utdanningsdirektoratet (2020, 18. juni). *Kompetansepakke om elever med stort læringspotensial*. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/stotte/kompetansepakke-om-elever-med-stort-laringspotensial/>

Utdanningsdirektoratet (2021, 08.mars.). *Elever med stort læringspotensial*. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/tilpasset-opplaring/elever-med-stort-laringspotensial/>

Utdanningsdirektoratet (2022, 31. mars). *Tilpasset opplæring*. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/tilpasset-opplaring/>

Utdanningsdirektoratet (2023, 28. februar). *Veileder – tilrettelegging for barn og elever med stort læringspotensial*. <https://www.udir.no/regelverkstolkninger/opplaring/veileder--tilrettelegging-for-barn-og-elever-med-stort-laringspotensial/>

Utdanningsdirektoratet (2023). *Fag- og timefordeling og tilbudsstruktur for Kunnskapsløftet. (1-2023)* [Rundskriv]. <https://www.udir.no/regelverkstolkninger/opplaring/Innhold-i-opplaringen/udir-1-2023/>

9 Vedlegg

Vedlegg 1: Kunnskapsgrunnlag elever med stort læringspotensial (UDE, 2022)